

Прокопович Лада Валеріївна – кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри культурології та мистецтвознавства Одеського національного політехнічного університету

УДК 14:[304+308]:316.77:32.091.5

АПЛОДИСМЕНТИ В ПОЛІТИЧНОМУ «ТЕАТРІ»: СОЦІОКОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ ТЕХНОЛОГІЇ

Соціально-філософський аналіз театралізації політичної сфери показує, що творчий та практичний арсенал театрального мистецтва застосовується в ній для підвищення ефективності комунікації в системі «влада – суспільство». Проте в тих випадках, коли треба цю ефективність лише зімітувати, театральні практики також стають в нагоді, зокрема – аплодисменти під час публічних виступів політиків. Потребуваність цього прийому обумовлюється його здатністю впливати (хоч і не суттєво, короткочасно) на сприйняття соціальної реальності.

Ключові слова: публічна політика, театральність, аплодисменти, перформанс, соціальна реальність, соціальні комунікації.

АПЛОДИСМЕНТЫ В ПОЛИТИЧЕСКОМ «ТЕАТРЕ»: СОЦИОКОММУНИКАТИВНЫЙ АСПЕКТ ТЕХНОЛОГИИ

Социально-философский анализ театрализации политической сферы показывает, что творческий и практический арсенал театрального искусства используется в ней для повышения эффективности коммуникации в системе «власть – общество». Однако и в тех случаях, когда эту эффективность нужно только симитировать, театральные практики тоже пригодны, в частности – аплодисменты во время публичных выступлений политиков. Востребованность этого приёма обусловлена его способностью влиять (хотя и не существенно, кратковременно) на восприятие социальной реальности.

Ключевые слова: публичная политика, театральность, аплодисменты, перформанс, социальная реальность, социальные коммуникации.

APPLAUSE IN THE POLITICAL “THEATER”: THE SOCIOCOMMUNICATIVE ASPECT OF TECHNOLOGY

The socio-philosophical analysis of the theatricalization of the political sphere shows that the creative and practical arsenal of theatrical art is used in it to increase the effectiveness of communication in the system “power – society”. However, in those cases where this efficiency needs only to be simulated, theatrical practices are also suitable, in particular, applause during public speeches by politicians. The demand for this technology is due to its ability to influence (although not significantly, briefly) on the perception of social reality.

Key words: public policy, theatricality, applause, performance, social reality, social communications.

Постановка проблеми. Трансформації, що наразі відбуваються у соціумі, сприяють появі нових моделей соціальних відносин і комунікацій. Проте майже незмінними залишаються технології публічної політики, які спрямовані на підвищення ефективності комунікації між політиком та аудиторією (публікою, електоратом). Серед цих технологій є

чимало таких, що надають політичній сфері рис театральності. В сучасній політиці ці риси проявляються особливо виразно, що ставить дослідження театралізації політичної сфери в ряд актуальних і перспективних.

Аналіз проявів театрального у політичній сфері показує, що поєднання в політичних «виставах» гри, перформансу, ритуалу, карнавалу, маскараду дозволяє: привернути увагу опонентів [1]; продемонструвати солідарність із протестним рухом [2]; сформувані імідж відповідно до ролі/амплуа, яку політик виконує у політичному «театрі» [3]; створити додаткові канали комунікації політика із «публікою» [1; 4] тощо.

Театральність політичної сфери обумовлюється не лише «сценічним» характером відносин, а й тим, що деякі політичні технології будуються на суто театральних традиціях. Однією з театральних практик, без яких важко уявити публічну політику, є оплески під час виступів політиків.

Зазвичай цю практику досліджують як результат виступу оратора, тому намагаються визначити, що саме у виступі визвало оплески – приналежність оратора до певної політичної партії, його політичний статус або його риторика [5].

Проте на оплески у політичних масових заходах можна дивитись не лише, як на результат, а й як на інструмент певних технологій.

Мета даного дослідження – соціально-філософське осмислення практики аплодисментів у політичних заходах в соціокомунікативному аспекті.

Методологічна стратегія для досягнення цієї мети базується на концепції театральності соціокомунікативних проявів культури, яка передбачає усвідомлення того, що театральність виникає лише тоді, коли відбувається акт комунікації між людьми (тобто тоді, коли є «актор» і «публіка»), і навпаки, комунікативні акти завжди набувають рис театральності, коли є потреба у підвищенні ефективності комунікації [6].

Викладення основного матеріалу. Традиція плескання у долоні наприкінці різних сценічних видовищ (театру, цирку, боїв гладіаторів тощо) зародилася (за словником Брокгауза та Ефрона) у Давньому Римі. Там аплодисменти поділялись на три види:

- *bombi* – шум, схожий на гудіння бджіл;
- *imbrices* – імітація дощу, що падає на дах домівки;
- *testae* – імітація тріску глиняних горщиків, коли вони розбиваються.

Зараз градація аплодисментів є не такою строгою, але все ж такі існують відмінності між бурхливими оплесками, овацією, ріденькими оплесками і т.д.

Оплески дозволяють глядачам показати своє схвалення вистави (або окремих її сцен), виразити захоплення грою акторів.

Тому так полюбляв аплодисменти на свою адресу римський імператор I століття Нерон, задля отримання яких він часто брав участь у змаганнях поетів та співаків. Коли оплесків йому не вистачало, влаштовував виступи перед власними слугами, змушуючи їх аплодувати.

І саме тому у політичному «театрі» аплодисменти – «бурхливі, тривалі оплески, що переходять у нескінченну овацію» (кліше радянських часів) – часто використовують для демонстрації «народної любові» до чергового лідера. В щирість цих «бурхливих оплесків» майже ніхто не вірить (ані «актор», ані сама «публіка»), але відмовляти від них «режисери» політичного «театру» не збираються. Бо психологічно-соціальні властивості цієї практики дозволяють використовувати її з подвійним ефектом – не лише задля втіхи марнославства оратора, а й для впливу на публіку.

Нещодавно цей ефект було досліджено групою шведських вчених (публікація в “Journal of the Royal Society Interface”). Вони встановили, що якість вистави або виступу не завжди є головним чинником, який впливає на інтенсивність та тривалість оплесків у залі. Аплодисменти є «заразними», і тривалість овації залежить від поведінки інших глядачів: достатньо декільком людям почати плескати у долоні, як всі починають робити теж саме. Вчені вважають, що аплодисменти є різновидом «соціальної інфекції», яка може бути ілюстрацією того, як певні ідеї або типи поведінки стають модними або виходять з моди [7].

Проте неможна сказати, що цієї властивості аплодисментів не знали раніше. Адже саме на ній будувалась практика найму людей для оплесків у європейських театрах. У Франції, наприклад, таких найманців називали «клакерами», «римлянами» (за походженням від римської традиції), «лицарями люстри» (за місцем їх розташування у залі – під люстрою). Починаючи аплодувати, вони, з одного боку, мали створити враження про успіх вистави або виступу, а з іншого – втягнути в цей процес решту глядачів.

Цією практикою, до речі, користуються в корпорації Apple, намагаючись психологічними заохочувальними прийомами компенсувати низьку зарплатню працівників своїх магазинів. Після процедури найму на роботу новачка вітають всі працівники магазину аплодисментами у форматі стоячої овації (нібито той виграв якийсь приз). Оплески продовжуються доти, доки розгублений новачок не почне плескати у долоні сам, перетворюючись із стороннього споглядача на учасника події, ставши частиною команди. Коли працівник залишає компанію, його також проводжають аплодисментами.

Оплесками в магазинах Apple зустрічають також нові товари та покупців, які простояли в черзі всю ніч. «В мене руки боліли від всіх цих аплодисментів», – скаржився один з менеджерів [8]. Оплески, схвальні вигуки, зображення захопленого втягнення мають забезпечити такий собі соціальний клей, який єднає команду, знов і знов підтверджуючи дух бренду та культову відданість йому з боку працівників.

Цим, до речі, пояснюється і прагнення організаторів публічних виступів політиків збирати якомога більшу аудиторію (тоді до ефекту «соціальної інфекції» додається ще й ефект наговпу).

Тобто якщо більшість театральних прийомів, які застосовуються в політичній сфері, націлені на підвищення ефективності комунікації між політиками та «публікою», то «бурхливі оплески» мають лише імітувати цю ефективність: нібито всі все зрозуміли і гаряче підтримують. Тут спрацьовує суто театральний ефект – коли глядачі одночасно і не вірять, і вірять у все, що відбувається на сцені. Та й сприйняття сцени тут розмивається. Театральне дійство перетворюється на перформанс – коли публіка вже не просто споглядає, а бере активну участь у виставі.

Певним чином організовані аплодисменти можуть розмивати не лише межу між залом і сценою, а й між соціальною значущістю «ролей».

Досліджуючи комунікацію у дискурсі політичного ритуалу, А.П. Чудінов в якості одного з прикладів навів щорічну церемонію вручення губернаторської премії кращим професорам, доцентам та викладачам Свердловської області (Росія). Ритуал завжди відбувається за одним сценарієм. Спочатку виступає губернатор із промовою, в якій йдеться про успіхи вишів. Потім зачитується текст наказу Далі помічник передає губернатору диплом, якій той вручає професору. Красива дівчина додає букет квітів. Професора фотографують поряд із губернатором. Професор дякує губернаторові і рідному університету. Наприкінці церемонії губернатор всіх запрошує на фуршет.

«Основне завдання ритуальної комунікації – фіксація своєї прихильності існуючим правилам та підтвердження своєї соціальної ролі, – зауважує А.П. Чудінов. – В даному випадку церемонія демонструє, що губернатор турбується про науку, а вчені вдячні владі. В реальності вдячність можуть відчувати не всі вчені, але вручення премій – не місце для дискусій. Тому цей захід можна порівняти із тостом на ювілей: про ювіляра говорять лише добре. З цієї точки зору ритуал протиставлено діалогу як свобідному обміну думками» [9].

Якщо припустити, що цей ритуал не обходиться без оплесків, то виникає питання: кому насправді вони адресовані – вченим, працю яких відзначено премією, губернатору, який цю працю нібито оцінив, або владі, яку представляє губернатор? Тобто хто кому тут за що дякує – влада науці чи наука владі?

Отже, бачимо, що в подібних заходах оплески можуть не лише створювати атмосферу урочистості, а й розмивати рамки сприйняття суспільної важливості певних соціальних ролей.

Втім, в політичному «театрі» оплески можуть стати і своєрідною формою політичного жесту – іноді досить красномовного.

Так, наприклад, сталося на Мюнхенській конференції з безпеки у 2019 році. Західні ЗМІ довго і активно обговорювали контраст між оглушливими аплодисментами, які отримала під час виступу канцлерка Німеччини Ангела Меркель, і гнітючою тишею, яка повисла у залі замість оплесків у відповідь на привітання віце-прем'єра США Майка Пенса від імені Дональда Трампа (не було навіть «аплодисментів ввічливості»). Ця ситуація стала приводом для висновків не менш вагомим, ніж власне доповіді ораторів.

До оплесків, як засобу виразити своє ставлення до опонента, вдалася і американська політик-демократка Ненсі Пелосі. Після промови Дональда Трампа перед Конгресом США у лютому 2019 року вона настільки «картинно», «театральню» поплескала у долоні, що важко було не вбачити в цьому жесті відвертого знущання. За цей вчинок у соцмережах її прозвали «королевою сарказму».

Ці приклади зайвий раз доводять, що у політичному «театрі» використовується майже весь творчий і практичний арсенал, який був напрацьований театральним мистецтвом для ефективної комунікації між акторами (драматургами, режисерами) та публікою.

Висновки. Дослідження показало, що до театральних практик та прийомів у політичній сфері вдаються не лише задля підвищення ефективності комунікацій в системі «влада – суспільство», а й тоді, коли цю ефективність треба лише зімітувати. В таких випадках особливо затребуваною є практика аплодисментів. «Бурхливі, тривалі оплески, що переходять у нескінченну овацію» мають показувати, що аудиторія гарно (одностайно, із захватом) зрозуміла і підтримує все, що промовляється з трибуни.

Водночас, в індивідуальних «театрах» політиків оплески, як сценічний жест, можуть використовуватись для демонстрації свого ставлення до опонента (в засудження або схвалення його дій).

У будь-якому разі оплески, як складову деяких політичних заходів і подій, слід розглядати не лише як ситуативну практику, а й як технологію, здатну впливати на сприйняття соціальної реальності. Вплив цей, звісно ж, не суттєвий, короткочасний, проте сподівання саме на нього спонукає політиків і політтехнологів раз за разом вписувати аплодисменти в драматургію політичного «театру».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Прокопович Л.В. Исследование костюмных украшений и аксессуаров как средств коммуникации в политическом «театре» / Л.В. Прокопович // ScienceRise. – 2018. – № 1(42). – С. 16–19. DOI: 10.15587/2313-8416.2018.121879.
2. Воронкова А.І. Протести і мода в сучасному суспільстві: політологічний вимір / А.І. Воронкова // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21, № 11. – С. 40–46. DOI: 10.15421/1718150.
3. Прокопович Л.В. Эксплуатация архетипа Древа жизни в политических PR-технологиях / Л.В. Прокопович // Аркадія. – 2010. – № 3(29). – С. 21–24.
4. Поцелуев С.П. Диалог и квазидиалог в коммуникативных теориях демократии / С.П. Поцелуев. – Ростов-на-Дону: СКАГС, 2010. – 496 с.
5. Heritage J. Generating Applause: A Study of Rhetoric and Response at Party Political Conferences / J. Heritage, D. Greatbatch // American Journal of Sociology. – 1986. – Vol. 92. – № 1. – P. 110–157.
6. Прокопович Л.В. Театрализация социокультурной коммуникации: методологическое обоснование исследовательского подхода / Л.В. Прокопович // ScienceRise. – 2017. – № 7(36). – С. 29–32. DOI: 10.15587/2313-8416.2017.106701.
7. Морелл Р. Учёные: аплодисменты – это социальная инфекция / Р. Морелл // ВВС. Україна, 19 июня 2013 г.

8. Голованов В. Аплодисменты и одобрительные возгласы: тщательно управляемая драма в магазинах Apple / В. Голованов // Habr [Электронный ресурс]. – Электрон. дан. (1 файл). – Режим доступа: <https://habr.com/ru/post/434518/>.

9. Чудинов А.П. Дискурсивные характеристики политической коммуникации / А.П. Чудинов // Политическая лингвистика. – 2012. – № 2(40). – С. 53–59.

Плавич Володимир Петрович – доктор філософських наук, академік, Заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри загальноправових дисциплін та міжнародного права Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

УДК 340.12: 351.91

ДУХОВНА ОСНОВА ПРИРОДНОГО САМОКОНТРОЛЮ СУБ'ЄКТА

У статті розглядається духовна основа природного самоконтролю суб'єкта і перспективи подальшого розвитку і вдосконалення його максимального використання. Автором виявлені трансцендентні, ірраціонально-помежові основи суб'єктивно-свідомого «внутрішнього світу» людини. Виникла можливість розглянути характерні першооснови сутності динаміки духовного буття культури мислення, здійснити аналіз інтенцій діяльності мислення та його іманентних апріорних структур в людському існуванні.

Ключові слова: природний самоконтроль, «душа» як субстанція суб'єкта, правове регулювання, екзистенційна субстанційність, субстанційні властивості «душі», феномен душі.

ДУХОВНАЯ ОСНОВА ПРИРОДНОГО САМОКОНТРОЛЯ СУБЪЕКТА

В статье рассматривается духовная основа природного самоконтроля субъекта и перспективы дальнейшего развития и усовершенствования его максимального использования. Автором выявлены трансцендентные, иррационально-помежовые основы субъективно-сознательного «внутреннего мира» человека. Появилась возможность рассмотреть характерные первоосновы сущности динамики духовного бытия культуры мышления, осуществить анализ интенций деятельности мышления и его имманентных априорных структур в человеческом существовании.

Ключевые слова: природный самоконтроль, «душа» как субстанция субъекта, правовое регулирование, экзистенций субстанцийность, субстанциальные свойства «души», феномен души.

SPIRITUAL BASIS OF THE NATURAL SELF-CONTROL OF THE SUBJECT

The article deals with the spiritual basis of the natural self-control of the subject and the prospects for further development and improvement of its maximum use. The author reveals the transcendental, irrationally-shredded foundations of the subjective-conscious "inner world" of human. There was an opportunity to consider the characteristic fundamental principles of the essence of the dynamics of the spiritual life of the culture of thinking, to analyze the intentions of the activity of thinking and its immanent a priori structures in human existence.

Key words: natural self-control, "soul" as subject's substance, legal regulation, existential substance, substantial properties of "soul", phenomenon of the soul.

Вступ. Сьогодні постає необхідність виявити яким чином творчість, інтелект, мислення,